Intyg för fri rättegång

Av fögderidirektör Nils Gottliebsson

Enligt lagen om fri rättegång kan sådan beviljas den, som inte äger tillgång till gäldande av de med rättegång förenade kostnaderna eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget upphälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet. Ansökan om fri rättegång skall åtföljas av skriftlig ekonomisk uppgift. Vad den skall innefatta anges i KK 26 sept. 1947 med bestämmelser ang. tillämpningen av lagen om fri rättegång. Det sker på så sätt att hänvisning görs till ett vid kungörelsen fogat formulär. Det är om detta som här skall sägas några ord.

"Uppgift för erhållande av fri rättegång" består av två avsnitt, ett där sökanden på heder och samvete lämnar uppgifter om sin inkomst, sina förmögenhetsvillkor i övrigt och om omfånget av honom åliggande underhållsskyldighet och ett där bestyrkande av de lämnade uppgifterna skall ske. Sökanden har 16 punkter att fylla i. De sju första avser persondata av skilda slag, de övriga väsentligen ekonomiska data. Behörighet att bestyrka "ekonomisk uppgift" (varmed synes åsyftas hela "uppgiften för erhållande av fri rättegång", inte bara de renodlat ekonomiska punkterna i densamma) tillkommer "vederbörande kyrkoherde, fögderidirektör, häradsskrivare, utmätningsman, ordförande i kommunalnämnd, socialnämnd eller barnavårdsnämnd, kommunalkamrerare, socialvårds- eller barnavårdsdirektör samt socialvårdssyssloman, socialvårdsassistent och med dem likställd befattningshavare ävensom personalvårdsofficer och inom försvarets personalvård anställd konsulent eller assistent". Det är den brokiga skara som kan komma i fråga som bestyrkare. Vad kan de nu veta om de av sökanden lämnade uppgifterna? Det är väl litet olika med den saken. Huruvida uppgifterna om namn, ålder, civilstånd och bostadsort är korrekta kan *med säkerhet* endast kyrkoherde, fögderidirektör och häradsskrivare uttala sig. Om uppgiven mantalsskrivningsort är den rätta är det endast de båda sistnämnda figurerna som *med säkerhet* vet besked. Naturligtvis kan också annan bestyrkare vitsorda de nu berörda uppgifterna om han har tillgång till handling utfärdad av de nyss angivna bestyrkarna, såsom personbevis (det heter inte längre prästbetyg som det står i vänstra ramen överst på blankettens framsida och flyttningsbetyg finns överhuvud inte längre) och/eller mantalsskrivningsbevis. Uppgiften om antalet hemmavarande barn under 16 år kan kontrolleras i handlingar av präst och fögderichef och genom "syn" (= kännedom) av de flesta funktionärer som får vara bestyrkare. Punkten 7 innehåller uppgift om yrke och arbetsanställning. Yrke kan avläsas ur handlingar (i den mån nu yrkesuppgifter aktualiseras) eller vara känt på annat sätt. Vad gäller arbetsanställningen så kan den naturligtvis vara känd, men är fråga om en bestyrkare som inte känner till den, måste uppgiften kollationeras genom en förfrågan hos angiven arbetsgivare. En sådan förfrågan torde alltid vara erforderlig i vad gäller punkterna 8 och 9 "kontant egen arbetsinkomst per månad" och "övriga

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 01:15:45

löneförmåner (fritt vivre, fri bostad eller dylikt)". Förfrågningar lär väl också punkten 10 (pension, understöd, undantagsförmån eller annan förmån) utlösa. Om det inte är fögderichef som är bestyrkare och kan kontrollera uppgifterna genom senaste självdeklaration. För att vitsorda eller bestrida att hemmason eller hemmadotter mot ingen eller låg betalning bor hos föräldrarna eller om förälder under liknande villkor bor hos sina barn fordras givetvis kännedom om sådant förhållande hos intygsgivaren. Kontroll av uppgift om hustrus, resp. mans, resp. hemmavarande barns inkomst lär väl inte kunna ske utan förfrågningar (eller med tillhjälp av deklaration).

Uppgiften (i p. 12) om till statlig inkomstskatt taxerad inkomst för sökanden och i förekommande fall andre maken kan kontrolleras av vem som helst, om man åtnöjer sig med uppgift avseende taxering som utlöst debetsedel; det är väl i regel efter den som sökanden lämnat uppgiften. Sökanden anmodas också (genom text inom förutberörda ram på uppgiftens framsida) att för bestyrkaren förete senaste debetsedel å slutlig skatt. Då det tilläggs att även särskild debetsedel å fastighetsskatt skall företes om sådan utfärdats, så visar det bara att blanketten är litet urmodig — vilket hela denna betraktelse går ut på att ådagalägga. Nu kan det givetvis vara så att en taxering ägt rum utan att ännu debetsedel på grundval av densamma utsänts (men väl inkomstlängd föreligger). Då är ett taxeringsbevis en bättre urkund än den gamla debetsedeln. Uppgift om fastighet och dess taxeringsvärde skall lämnas under punkt 15; säkert bestyrkande kan ske endast av fögderichef — eller av annan om han har tillgång till ett fastighetstaxeringsbevis. I nästa punkt skall anges andra tillgångar (banktillgodohavanden, aktier, obligationer, andelar i förening, andel i oskiftat dödsbo m. m.). Endast den som har tillgång till deklaration, fögderichef alltså, kan verifiera dessa förhållanden. Vem som *säkert* kan konstatera hur det förhåller sig med försörjningsplikt mot andra än hustru (man) och hemmavarande barn (p. 15) är svårt att säga. Så har vi till slut p. 16, där uppgift skall lämnas om skulder, sjukdomsfall, arbetslöshet m. m. Skulder kan väl med säkerhet beläggas endast genom granskning av deklaration (om den nu är korrekt). Sjukdomsfall och arbetslöshet är sådant som man kan förutsätta att socialvårdstjänsteman äger eller lätt kan förskaffa sig kännedom om.

Det torde av det anförda framgå, att det är sällan som en och samma funktionär kan, av egen kraft s. a. s., verifiera alla de lämnade uppgifterna. Praxis är olikartad. I Stockholm är det väl oftast tjänsteman vid socialvårdsbyrå som bestyrker men med ett taxeringsbevis utfärdat av lokala skattemyndigheten som hjälpmedel. Apropå — varför talar man om fögderidirektör och häradsskrivare som bestyrkare, därmed bindande fögderichefen att personligen syssla med sådana här ting. Får jag föreslå att i vart fall den ändringen genomförs att lokal skattemyndighet anges som bestyrkare. Men hela blanketten och hela bestyrkandesystemet synes mig böra omprövas. Det är väl naturligt att så sker i samband med rättshjälpsanstalternas förstatligande, som, om jag inte tar fel, är förestående. Jag är inte beredd att säga vilken ordning som bör tillämpas men att den nuvarande inte är bra vågar jag påstå.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-13 01:15:45